

KORONAVİRÜS PANDEMİSİNİN EMTİA PİYASALARINA ETKİSİ

ÖZ

Bu çalışmada korona virüs salgınının piyasalara etkisi üzerinde durulmuştur. Ağırlıklı olarak petrol ve altın olmak üzere salgının emtia piyasalarına etkisinden bahsedilmiş ve teknolojinin bu etkilerdeki rolüne değinilmiştir. Salgın döneminde emtia piyasasında meydana gelen fiyat hareketleri incelenmiştir ve fiyat hareketlerinin nedenleri açıklanmaya çalışılmıştır. İnceleme yapılırken emtiaların spot fiyatları ve vadeli kontrat fiyatları ele alınmıştır. Emtia piyasasındaki arz, talep ve yatırımcıların spekülasyon hareketleri nedenleriyle incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Salgın, pandemi, ekonomi, altın, petrol, gümüş, platin, arz-talep, emtia, piyasa.

GİRİŞ

2019 yılının Aralık ayında Çin’de ortaya çıkan Covid-19 salgınının tüm dünyaya yayılması ile insan hayatı olumsuz yönde etkilenmiştir. Hastalığı kontrol altına alabilmek için hükümetler çeşitli tedbirler alarak kısıtlamalara gitmişlerdir. Bu kısıtlamalar uluslar arası seyahatlerin durdurulması, gümrük kapılarının kapatılması, sokağa çıkma yasağı gibi çok geniş kapsamlı ve hayatı durdurmaya yönelik kısıtlamalar olmuştur. Uygulanan bu tedbirler salgını kontrol etmek açısından faydalı olsa da ekonomik açıdan bir dezavantaj oluşturmuştur. En büyük dezavantaj ekonominin temel taşlarından biri olan tüketimde yaşanmıştır. İnsan hayatı durma noktasına geldiğinden tüketim minimum düzeye inmiş, mal ve hizmet talebi ciddi oranda azalmıştır. Talepte azalma yaşandığı gibi kısıtlamalar kapsamında üretim de yavaşlamış, fabrikalar minimum düzeyde çalışmış veya tamamen durmuştur. Dolayısıyla ekonominin diğer temel taşı olan arz kanadında da ciddi bir değişim söz konusudur. Bu gelişmeler ışığında borsalar ve para birimleri değer kaybetmiş ve reel ekonomi ciddi bir küçülmeye doğru gitmeye başlamıştır.

Fabrikaların normalden daha az çalışması, insan hareketliliğinin azalması, tüketimin her sektörde belirli oranlarda azalması bu çalışmada ilgilenilen konu olan emtia piyasalarına da etki etmiştir. Örneğin enerjiye olan talep azalmıştır. Bu doğrultuda petrol fiyatlarında tarihi düşüşler yaşanmıştır. Ülkelerin ekonomik belirsizliğe sürüklenmeleri nedeniyle yatırımcılar yatırım tercihlerini daha az riskli olacak şekilde değiştirmiş bu da altın fiyatlarında hareketliliğe sebep olmuştur. Salgının derinleştiği her noktada şirketler yatırım pozisyonları değiştirmiş, insanlar tüketimlerini kısmıştır. Dolayısıyla salgın döneminde her piyasada olduğu gibi emtia piyasalarında da fiyatlarda ciddi dalgalanmalar meydana gelmiştir. Salgının her emtiaya etkisi farklı şekillerde olmuştur. Aşağıda bu emtialar birer birer ele alınmıştır.

1. PETROL

Petroldeki ilk olumsuz fiyat hareketi 2020 Mart ayında meydana gelmiştir. Suudi Arabistan ve Rusya’nın arz kesintisi konusunda uzlaşamaması üzerine petrol fiyatları ciddi bir düşüş yaşamıştır. 9 Mart 2020 tarihinde WTI vadeli petrol fiyatları varil başına 30 dolara kadar gerilemiştir. Ardından petrol fiyatlarında korona virüs etkisi görülmeye başlamıştır. (Tradingview)

Korona virüs pandemisi ile insan hareketliliği bir hayli azalmış, fabrikalar daha az çalışır hale gelmişlerdir. Dolayısıyla enerjiye olan talep hızla azalmaya başlamıştır. Talepteki bu azalma karşısında petrol fiyatları aşağı yönlü eğilime girmiştir. Fiyatları dengelemek için talepteki azalmaya karşılık olarak arz kesintileri uygulanmaya başlamıştır. Nisan ayı başında OPEC ülkeleri ve OPEC dışı bazı ülkeler günlük petrol üretiminde %10 kesintiye gitme kararı almıştır. (BBC, 2020) Ancak bu

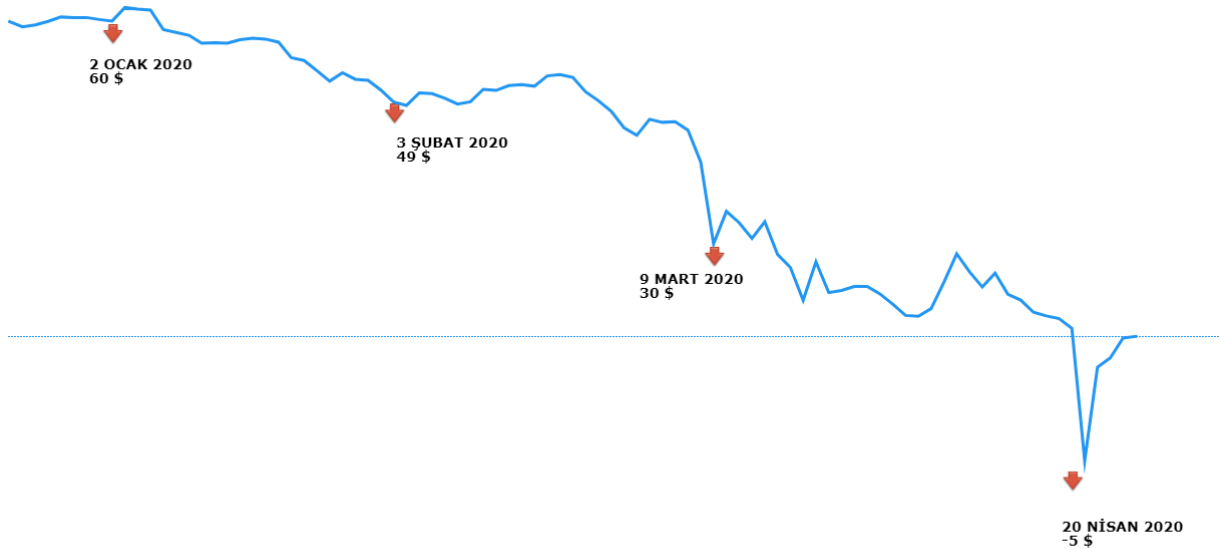
kesintilerin fiyattaki azalmayı önleyemediği görülmektedir. Çünkü talepteki azalma arzdaki azalmadan fazla olmuştur. Sanayi sektöründe kullanılan petrol, sektörde üretimin yavaşlaması ile talep edilmez olmuştur. Aynı şekilde taşımacılıkta, otomobillerde yakıt olarak kullanma amacıyla ortaya çıkan talep de salgın döneminde fazlasıyla azalmıştır. İnsanlar hareket etmedikçe, üretmedikçe petrole ihtiyaçları minimum düzeyde olmuştur. Talep salgın nedeniyle hızla azalırken petrol arzını hızla azaltmak pek mümkün olmamıştır.

BP'nin 2018 verilerine göre dünyadaki en büyük petrol üreticisi %16,2 oranı ile ABD'dir. (BİK, 2019) Amerika Birleşik Devletleri kaya petrolü üretimi yapmaktadır. Bilindiği üzere kaya petrolü üretimi maliyetlidir ve ABD petrolünün maliyeti diğer petrol üreticilerine göre daha fazladır. Bu doğrultuda petrol fiyatlarındaki düşüş ABD'li petrol üreticilerini zor bir duruma sokmaktadır. Petrol üretiminde ABD'yi Suudi Arabistan ve Rusya takip etmektedir. Üretimde zirvede olan bu ülkelerin anlaşması ve arz kesintisine gitmesi elbette kolay olmayacaktır.

Petrol üreticileri üretim için ciddi bir sabit sermaye yatırımı yapmışlardır. Her gün düzenli olarak belirli bir miktar petrol üretmek durumundadırlar. Talepte azalma olduğu için bir anda arz kesintisi yapmak üreticiler için maliyetli bir durumdur. Bu nedenle bir miktar arz kesintisi yapılsa bile talepteki azalmadan daha düşük kaldığı için petrol fiyatları düşmeye devam etmiştir.

İlk olarak Suudi ve Rus petrol anlaşmazlığı ile düşmeye başlayan petrol ikincil olarak korona virüs salgınından dolayı bir miktar daha düşüş yaşamıştır. Bu iki dalgayı takiben üçüncü bir dalga 20 Nisan 2020 tarihinde yaşanmıştır ve tarihte görülmemiş şekilde petrol vadeli kontratlarının varil başına fiyatı sıfırın altına, eksi seviyelerine inmiştir. (BBC, 2020)

Grafik 1: WTI Ham Petrol Vadeli Kontrat Fiyatları

<https://tr.tradingview.com/symbols/USOIL/?exchange=TVC> (Erişim Tarihi: 29.04.2020)

Yukarıdaki grafikte 2020 yılı Ocak ve Nisan ayları arasındaki fiyat hareketleri bulunmaktadır. Görüldüğü üzere korona virüs salgınının başladığı 2020 Ocak ayından bu yana fiyatlar hızla düşmüştür. Bu düşüş eğiliminde enerjiye, haliyle petrole olan ihtiyacın azalması ve talepteki düşüş

neden olmuştur. Grafikte dikkat çeken nokta son kısımda yer alan 20 Nisan 2020 tarihinde meydana gelen fiyat hareketidir. Tarihte görülmemiş şekilde fiyat eksi seviyelere inmiştir.

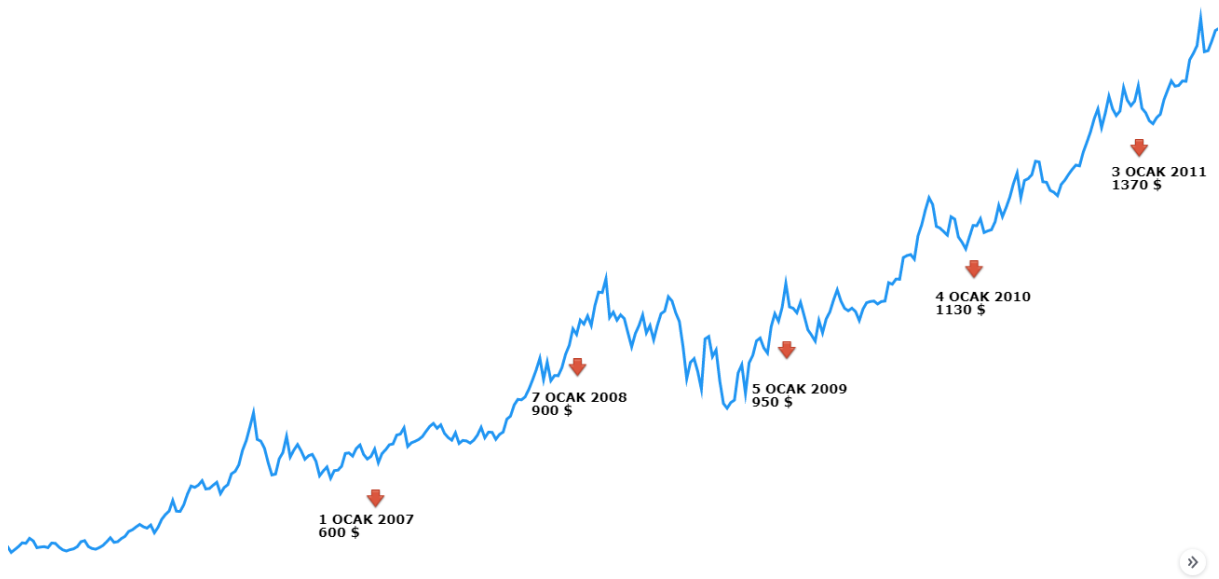
Burada bir yanlış anlaşılma söz konusudur. Eksiyeye inen fiyat petrolün reel fiyatı değildir. WTI ham petrolün vadeli kontrat fiyatlarıdır. Futures piyasalarda oluşan bir fiyattır. Buradaki fiyat bir varil petrol satın alan kişi bunun üzerine 5 dolar da nakit para alıyor anlamına gelmemektedir. Reel petrol fiyatı 1,5 dolar seviyelerine kadar gerilemiş ancak eksiyeye inmemiştir. Eksiyeye vadeli sözleşmelerde meydana gelmiştir.

Korona virüs salgını devam ettiği sürece talepteki azalmanın devam edeceğini söylemek mümkündür. Talepte azalma oldukça petrol fiyatları da düşüş eğilimini koruyacaktır. Hükümetler gerek arz kesintisi gerek petrol rezervi arttırmak gibi dengeleyici hamlelerde bulunsalar dahi salgının yarattığı talep kesintisi her zaman hükümetlerin yapacağı arz kesintilerinden daha fazla olacaktır.

2. ALTIN

Ekonomik krizlerin veya belirsizliklerin yaşandığı dönemlerde yatırımcılar genellikle yatırımlarında aldıkları riskleri azaltma eğiliminde olmuşlardır. Bu risklerin sınırsızdan, sınırlı olana geçiş olarak azaltıldığı görülmüştür. Sınırsız olarak nitelendirdiğimiz kağıt paradır. Bretton-Woods anlaşmasının feshinden sonra ABD doları karşılıksız olarak basılmaya başlanmıştır. 1971 yılında ABD başkanı Nixon dolar altın bağıntısını ortadan kaldırmıştır. (Benko,2011) Bu durum paranın arkasındaki değerli maden gücünü yok etmiş ve geriye sadece itibari güç kalmıştır. Kriz dönemlerinde belirsizlikler arttığından dolayı yatırımcıların itibari güce olan güveni sarsılmış ve değerli madene yönelmişlerdir.

Grafik 2 : 2007-2011 Yılları Ons Altın Spot Fiyatları

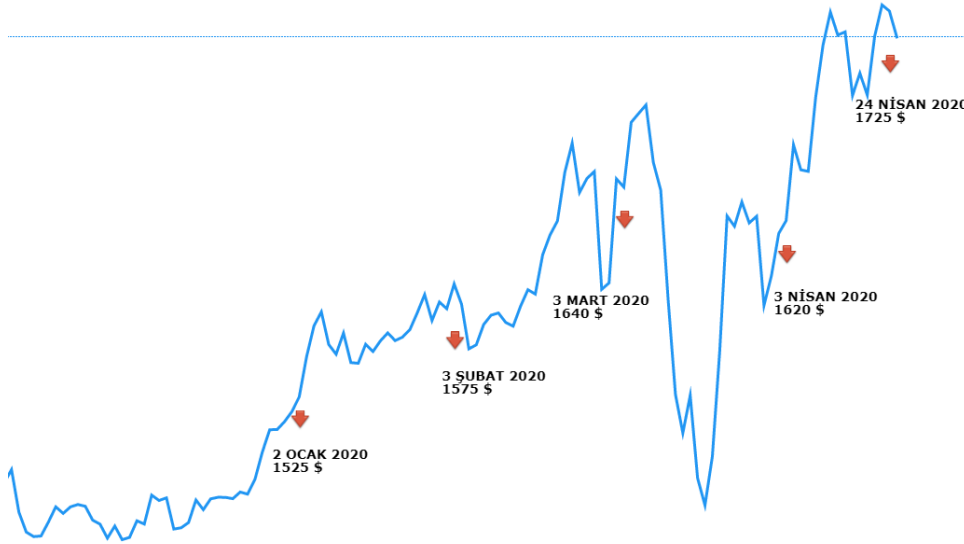
<https://tr.tradingview.com/symbols/XAUUSD/?exchange=OANDA> (Erişim Tarihi:29.04.2020)

Yukarıdaki grafikte 2007 ile 2011 yılları arasında ons altın fiyat hareketleri görülmektedir. ABD finans piyasalarında başlayan ve dünyaya yayılan 2008 Mortgage krizinden sonra altının değerinin hızla yükselmeye başladığını söylemek mümkündür. 2008 yılı başında değeri 700 Dolar olan bir ons altının 2011 yılında 1400 dolar seviyelerine yükseldiğini görmekteyiz. Krizin ardından oluşan ekonomik

belirsizlikler yatırımcıları 'güvenli liman' olarak tabir edilen ve sınırlı bir varlık olan altının talebine yöneltmiştir.

Günümüzde dünyayı etkisi altına alan korona virüs salgını global ekonomide ciddi belirsizlikler meydana getirmiştir. Bu belirsizlikler karşısında riskler artmış ve yatırımcıların spekülâtif hareketleri de yeniden şekillenmiştir.

Grafik 3: Ocak- Nisan Ons Altın Spot Fiyatları

<https://tr.tradingview.com/symbols/XAUUSD/?exchange=OANDA> (Erişim Tarihi:29.04.2020)

Yukarıdaki grafikte ons altının 2020 yılı Ocak ve Nisan ayları arasındaki fiyat hareketleri görülmektedir. Salgının dünyaya yayılmaya başladığı ilk dönem olan Ocak ayından itibaren fiyatların yukarı yönlü bir seyir halinde olduğunu söylemek mümkündür. Salgının meydana getirdiği ekonomik belirsizlikler sebebiyle yatırımcılar kısmen altın taleplerini arttırmışlardır. Bu yukarı seyir esnasında aşağı yönlü kısa dalgalanmalar görülmüştür. Bu dalgalanmaların çeşitli sebepleri olsa da başlıca sebebin teminat açığı konusu olduğu ileri sürülmüştür.

Korona virüsün oluşturduğu güvensiz ve belirsiz ortam nedeniyle borsalar ve para birimleri ani değer kayıpları yaşamıştır. Borsalarda veya vadeli piyasalarda işlem yapan yatırımcılar ve şirketler portföylerinde alış yönlü bulunan hisse senetlerinin, hisse senetlerini baz alan fonların ve dayanak varlığı hisse senedi olan türev ürünlerin hızla değer kaybetmesi ile ciddi sorunlarla karşılaşmışlardır. Bu sorunlardan en acil ve en büyüğü teminat açığı olmuştur. Fiyatlardaki ani kayıp nedeniyle portföyde bulunan pozisyonlarda oluşan zarar o pozisyona sahip olabilmek için gösterilen teminata yaklaşmıştır. Bu noktada yatırımcının/şirketin iki seçeneği bulunmaktadır. Teminatını güçlendirmeli veya pozisyonlarını zarar ile kapatmalıdır. Fiyatlardaki belirsizlik nedeniyle pozisyon kapatmak, bir nevi pozisyon değiştirmek olduğundan şirketler var olan pozisyonlarını korumak istemişler ve teminat güçlendirme seçeneğine yönelmişlerdir. Bu seçeneği gerçekleştirmek için ellerinde fiziki olarak bulunan ve nakit karşılığı olan değerli madenleri satmışlar ve elde edilen nakit ile teminatlarını güçlendirmişlerdir. Şirketlerin ve yatırımcıların teminat tamamlama amaçlı yaptıkları emtia satışları altında kısa vadeli fiyat dalgalanmalarına neden olmuştur.

Korona virüsün salgının altına olan bir diğer etkisi rafinerilerde gerçekleşmiştir. İsviçre'nin İtalya sınırına yakın bir bölgesinde Valcambi, Argor-Heraeus ve PAMP isiminde üç büyük altın rafinerisi

bulunmaktadır. Bu rafinerilerin bir yıldaki toplam altın işleme miktarı 1.500 tondur. Bu miktar küresel altın tedariğinin üçte birine eşittir. 20 Mart tarihinde hükümet, korona virüs salgını tedbirleri kapsamında bu üç altın rafinerisinin kapatılması kararını almıştır. Kapatma kararının ardından yaklaşık yirmi gün sonra rafinerilerin tekrar açılmasına izin verilmiş ancak çeşitli tedbirlerin uygulanması şart koşulmuştur. Valcambi ve PAMP tedbirleri uygulayarak çalıştıkları taktide ancak %50'den daha az kapasite ile çalışabilecekleri açıklamasını yapmıştır. (Reuters, 2020)

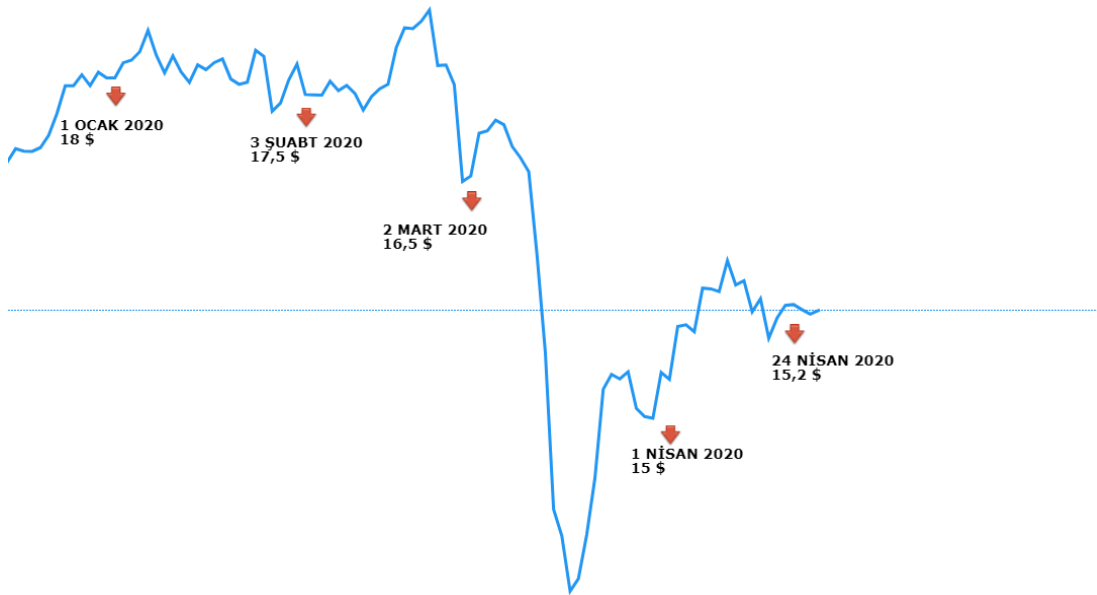
Altın fiyatlarını hareketlendiren rafinerilerin kapanması durumundan üç gün sonra 23 Mart tarihinde ABD Merkez Bankası FED, sınırsız varlık alımı programı açıklamıştır. Açıklanan programda korona virüs salgınının etkilerini azaltmak nedeniyle sınırsız şekilde hazine tahvili ve Mortgage'a dayalı menkul kıymet alımlarında bulunulacağı söylenmiştir. FED bu varlık alımı ile piyasaya sınırsız miktarda dolar verebileceğini duyurmuş ve bunun ardından ons altın fiyatlarında yeniden bir hareketlilik görülmüştür. Grafik 3 'e baktığımızda 19 Mart tarihinde 1470\$ olan ons altının rafinerilerin işleme hale gelmesi ve ardından FED' in sınırsız varlık alımı ile %10'dan fazla yükselerek 1620\$ seviyelerine geldiğini görmekteyiz.

Korona virüs salgını belirsizlikler oluşturdukça sınırsız olan kağıt paradan ve türev ürünlerden sınırlı olan değerli madene yönelik sürmüştür. Teminat açığı gibi sebeplerden kısa vadeli aşağı yönlü dalgalanmalar görülsede belirsizlikler arttığı sürece altına yönelişin devam etmesi düşünülmektedir.

3. GÜMÜŞ

Korona virüs salgınından en çok etkilenen emtialardan bir diğeri gümüş olmuştur. Gümüş madeni dişçilik endüstrisi, pil üretimi, fotoğrafçılık, elektronik ürünler gibi birçok farklı sektörde kullanılıyor. (FinansGündem, 2020) Salgının en büyük etkilerinden biri de üretimin durması olmuştur. Hemen her sektörde üretim yapan fabrikalar ve sanayi işletmeleri üretimlerini ciddi oranda kısmış veya tamamen durdurmuştur. Üretimdeki bu ani yavaşlama faktör piyasasında gümüşe olan talebin de azalmasına neden olmuştur. Talepteki düşüş fiyatların aşağı yönlü dalgalanmasına neden olmuştur.

Grafik 4: Ocak- Nisan Ons Gümüş Spot Fiyatları

<https://tr.tradingview.com/symbols/XAGUSD/?exchange=OANDA> (Erişim Tarihi:29.04.2020)

Yukarıdaki grafikte ons gümüşün Ocak ve Nisan ayları arasındaki spot fiyatlarında meydana gelen dalgalanma görülmektedir. Salgının henüz başladığı Ocak ayında bir ons gümüş 18 dolar iken salgının ciddi boyutlara ulaştığı Mart ayı sonunda 12 dolara kadar gerilemiştir. Salgının üretime ve ticarete olan olumsuz etkisi fiyatlarda aşağı yönlü dalgalanmalara sebep olmuştur. Üretimin tekrar eski seviyelerine ulaşması, talebin canlanması durumunda ons gümüşteki kayıpların geri kazanılması beklenmektedir.

4. PLATİN ve PALADYUM

Platin elektronik ürünler, otomobil sektörü ve petrokimya üretimde kullanılmaktadır. Paladyum da platin gibi otomobil sektöründe kullanılan bir değerli madendir. Platin ve paladyum madeninin en büyük üreticileri Rusya iken en yoğun tüketiciler Çin ve ABD olarak bilinmektedir. (FinansGündem, 2020)

Korona virüs salgını platin ve paladyumun en çok tüketildiği ülkelerden biri olan Çin'de ortaya çıkmıştır. Diğer yoğun tüketici olan ABD ise salgında en çok vaka sayısına ulaşan ülke olmuştur. (GisandData, 2020) Bu durumda platin ve paladyumun tüketiminde azalma görülmesi kaçınılmaz olmuştur.

Talepteki azalmayı tetikleyen bir diğer unsur platin ve paladyumun en çok kullanıldığı otomobil sektöründeki yavaşlama olmuştur. Volkswagen, BMW, Lamborghini, Fiat, Audi, Ford, Renault gibi birçok büyük otomobil üreticisi korona virüs salgınına karşı alınan tedbirler kapsamında üretimlerini büyük oranda azaltmış veya tamamen durdurmuştur. (Euronews, 2020) Otomobil sektörünün bir anda yavaşlaması platin ve paladyuma olan talebi de ciddi oranda azaltmıştır ve bu da değerli madenlerin fiyatlarına yansımıştır.

Salgının henüz başladığı Ocak ayında Platin/ABD Doları kuru 970 dolar seviyelerindeyken Mart ayında en düşük seviyeler olan 590 dolar seviyesine kadar gerilemiştir. Bu seviye ile en son 2002 yılında görülen fiyat düzeyleri tekrar görülmüştür. (Tradingview)

SONUÇ

Korona virüs salgını insan sağlığını etkilemenin yanında ekonomik açıdan da büyük etkiler oluşturmuştur. Ekonomide dengeyi sağlayan arz ve talepte ani değişimler yaşanmasına sebep olmuştur. Uygulanan tedbirler üretimi yani arzı yavaşlatmıştır. Belirsizlikler ise talepte azalma meydana getirmiştir.

Salgın nedeniyle global ekonomide belirsizlikler artmıştır. Hane halkının buna tepkisi taleplerini azaltmak yönünde olmuştur. Yatırımcılar ve şirketler ise belirsizliklerden kaynaklı riskleri azaltmak için yatırımlarında ani değişimlere gitmişlerdir. Bu değişimlerin sınırsız ve karşılıksız olan nakit paradan kaçış ve sınırlı olan değerli madenlere yöneliş şeklinde olduğu görülmüştür. Yatırımcıların bir kısmının ise teminat tamamlamak amacıyla değerli madenlerde kısa süreli satışlara yol açtığı görülmüştür.

Salgının etkileri sebebiyle borsalar ve para birimleri başta olmak üzere finansal piyasalarda ve reel ekonomide yaşanan büyük ve ani değer kayıpları kapitalist ekonomik düzenin ve serbest piyasa ekonomisinin sorgulanmasına yol açmıştır. Kısa sürede dünya ekonomisini resesyona sürükleyen korona virüs salgını nedeniyle kapitalizme olan güven sarsılmıştır.

KAYNAKÇA

BBC. (2020). Petrol Fiyatları: ABD piyasasında tarihi düşüş yaşandı, ilk defa negatif fiyattan işlem gördü.

< <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-52362104> > (Erişim Tarihi: 29.04.2020)

Basın İlan Kurumu.(2019). Dünyanın En Büyük Petrol Üretici Ülkeleri.

< <https://www.bik.gov.tr/dunyanin-en-buyuk-petrol-uretici-ulkeleri/> > (Erişim Tarihi: 29.04.2020)

Finans Gündem. (2020).

< <https://www.finansgundem.com/haber/o-yatirimcilar-emtia-fiyatlarinda-sert-dususu-tetikledi/1478981> > (Erişim Tarihi: 29.04.2020)

Gisand Data.(2020)

<<https://gisanddata.maps.arcgis.com/apps/opsdashboard/index.html#/bda7594740fd40299423467b48e9ecf6>> (Erişim Tarihi: 29.04.2020)

Gülsüm A. (2020). Covid-19 salgını nedeniyle Avrupa’da hangi otomobil firmaları üretimi durdurdu?

< <https://tr.euronews.com/2020/03/19/covid-19-corona-virus-otomobil-firmalar-uretimi-durdurdu-ford-bmw-volkswagen-citroen> > (Erişim Tarihi: 29.04.2020)

Peter H. (2020). Swiss gold refiners to resume work, easing supply constraints

< <https://www.reuters.com/article/health-coronavirus-swiss-gold/update-1-swiss-gold-refiners-to-resume-work-easing-supply-constraints-idUSL8N2BT09A> > (Erişim Tarihi: 29.04.2020)

Ralph B.(2011). Forty Years Ago Today Nixon Took Us Off the Gold Standard.

< <https://www.foxnews.com/opinion/forty-years-ago-today-nixon-took-us-off-the-gold-standard> > (Erişim Tarihi: 29.04.2020)

Tradingview.(2020). WTI ham Petrol KFS’leri.

< <https://tr.tradingview.com/symbols/USOIL/?exchange=TVC> > (Erişim Tarihi: 29.04.2020)

Tradingview. (2020). PLATİN/ABD DOLARI

< https://tr.tradingview.com/symbols/XPTUSD/?exchange=FX_IDC > (Erişim Tarihi: 29.04.2020)